

225 éve, 1800. január 11-én született Jedlik Ányos

Jedlik Ányos nélkül nem bökne úgy a szóda sem

<https://kultura.hu/jedlik-anyos-evfordulo/>

Ellinger Ede:

Jedlik Ányos (1881).

*Forrás: MTA Könyvtár és
Információs Központ*

*A csendes zseni,
aki a szódát bökösebbé,
a világot elektromosabbá,
a magyar nyelvet pedig
gazdagabbá tette.
225 éve született Jedlik Ányos.*

Az a képzeletbeli világ, amelyben Jedlik Ányos soha nem születik meg, olyan lenne, mint egy házibuli, ahol nincs zene meg ital. Bár neve talán nem cseng olyan ismerősen, mint Tesláé vagy Edisoné, de találmányai nélkül ma valószínűleg egész másképp nézne ki a világunk. És talán fröccs sem létezne, amelynek ugyan egyik alapösszetevőjét, a szódát – a közvélekedéssel ellentétben – nem ő találta fel, de

a nagyüzemi gyártás technológiájának kifejlesztése miatt neki köszönhetjük, hogy ma is olcsón és nagy mennyiségben juthatunk a „szúrós” vagy „bökös” vízhez.

1800. január 11-én született Szímő községben, még István néven. Bár szülei egyszerű földművesek voltak, áldoztak a tehetséges fiú taníttatására: Nagyszombatban, Pozsonyban, Pannonhalmán tanult, itt, a bencéseknel vette fel az Anianus nevet, amelynek magyar változata lett az Ányos. Később Pesten folytatott tanulmányokat, és már huszonkét évesen doktori címet szerzett. Huszonöt évesen pappá szentelték, ami későbbi pályáját jócskán befolyásolta: bár találmányaival többször megelőzte világhíres tudóstársait, nemigen foglalkozott azzal, hogy azokat publikálja, inkább szertára magányába húzódva bíbelődött velük.

Már igen fiatalon, rendtársai megörvendeztetésére 1826-ban megalkotta a szódavíz mesterséges előállítására alkalmas berendezését, ami alapján az első szikvízüzem is létrejöhett.

Rá egy évre, 1827–28-ban megalkotta a villamdelejes forgonyát, az első tisztán elektromágneses alapú elektromotort. Ez a szerkezet hat évvel előzte meg az első gyakorlati alkalmazásra szánt elektromotort, amelyet Jacobi 1834-ben mutatott be. Jedlik nem állt meg itt: bebizonyította, hogy az elektromotor akár járművek hajtására is alkalmas lehet, és 1855-re el is készítette a villamos motorkocsi modelljét.

Jedlik Ányos villamdelejes forgonya.
Fotó: Stears56 / Wikipédia

Az elektromos energia tárolása és felhasználása terén is maradandót alkotott. Az 1840-es és 1850-es években akkumulátorok és elektromos elemek fejlesztésén dolgozott, de találmányai sajnos nem jutottak el a gyakorlati alkalmazásig. Pedig ezek az eredmények jelentősen lendíthettek volna az elektromos technológia fejlődésén.

Jedlik a fénytani kísérletekhez is zseniális eszközöket tervezett. Az 1850-es években megépített optikai rácsosztó gépe példátlan pontosságú eszköz volt. Ehhez tervezte meg az egysarki villamindítót, az első unipoláris gépet, amely során rájött a dinamó-elektromos elv működésére. Az 1861-ben dokumentált gépe hat évvel előzte meg Werner Siemens és Charles Wheatstone hasonló elveit. Ez a dinamóelv később az elektromos energia termelésének alapjává vált.

Jedlik nagy találmánya volt a csöves villamfeszítő is, egy nagy kapacitású elektromos sűrítő, amely az atomtechnológiai lökésenergiák

előfutárának tekinthető. Ezért az 1873-as bécsi világkiállításon Siemens javaslatára *A haladásért* éremmel is kitüntették.

Kísérletezései mellett az oktatásra is nagy hangsúlyt fektetett: magyarul tartott előadásokat, fényinterferencia-kísérleteket mutatott be, és közreműködött az első, húszezer szót tartalmazó *Német–magyar tudományos műszótár* szerkesztésében is.

Nem köztudott, de fizikai, kémiai és matematikai szókincsünk jelentős része is Jedlik munkájának eredménye.

Csendes zseni volt, aki hosszú élete alatt – igen szép, matuzsálemi kort ért meg, 95 évesen hunyt el – mindössze negyven publikációt jelentetett meg, közülük pedig csak a csöves villamfeszítő volt az egyetlen, amit külföldi szaksajtóban is bemutattak.

A Jedlik-csobogó Győr belvárosában, Hefter László alkotása (2011).
Fotó: Lehotka László / MTVA / MTI

Manapság szinte minden eszközünk, berendezési tárgyunk alapját azok az elvek képezik, amelyeket Jedlik megfogalmazott. Az elektromos motorok a gyártásban és a közlekedésben, a dinamók az energiatermelésben váltak nélkülözhetetlenné. De egy nyári este sem lenne tökéletes egy buborékos szódával készített roséfröccs nélkül.